

ВИР

*Гомін, гомін по діброві, туман поле покриває,
туман поле покриває, мати сина призиває:
— Вернись, синку, додомоньку,
змию тобі головоньку...
— Мені, мамо, змиють дощі,
а розчешуть густі терни, а висушать буйні вітри...
Українська народна пісня*

I

Село Троянівка гніздиться в долині. На північ від нього Беєва гора, покрита лісом, на південь — заткана маревом рівнина, по якій в'ється полтавський шлях. Обабіч шляху то тут, то там мріють у степу хутори, маячать на далеких обр'ях, як зелені острови по синьому морю. В центрі села тече річка з дивною, мабуть татарською, назвою — Ташань. Весною вона скресає, і тоді селяни б'ють ломами кригу, щоб не знесло ветхого місточка; літом пересихає так, що в деяких місцях її перебродять кури на сусідній хутір Залужжя і навіть там несуться, що є досі основною причиною сварок між троянівськими і залужанськими молодлицями. Батькуватись жінкам дуже зручно; вийдуть одна насупроти другої, стануть на різних берегах і, гарненько поскладавши на грудях руки, починають: «Чого це ти, Мотре, мою курку на Залужжі припинаєш? Хіба вона твоя, чи що?» — «Хай тебе колючками до землі припне! Може, птиця води напитися прийшла та й перелетіла на сю сторону, так оце я вже й винна?» — «А щоб тебе кров гаряча спила, брехухо кривошия! Що ж ти ще і відкараскуєшся, що ти моєї курки не припинала, як моя зозулястенька приволокла на лапці шманделок твоєї спідничаної пілки?» — і пішло, і пішло, що й до вечора не переслухаєш. Над річкою було дуже лунко, через те всі чули, і про кожну таку чвару знали на обох берегах.

У селі є вигін, на якому пасуться телята, свині, гуси, вівці, кози, і коли голова сільради Гнат Рева їде куди-небудь лінійкою по службових справах, то наказує кучерові, одноокому Кузьмі, розганяти їх байбарою, щоб не задавити котрогось. Є магазин, у

ВИР

*Гомін, гомін по діброві, туман поле покриває,
туман поле покриває, мати сина призиває:
— Вернись, синку, додомоньку,
змию тобі головоньку...
— Мені, мамо, змиють дощі,
а розчешуть густі терни, а висушать буйні вітри...
Українська народна пісня*

I

Село Троянівка гніздиться в долині. На північ від нього Беєва гора, покрита лісом, на південь — заткана маревом рівнина, по якій в'ється полтавський шлях. Обабіч шляху то тут, то там мріють у степу хутори, маячать на далеких обр'ях, як зелені острови по синьому морю. В центрі села тече річка з дивною, мабуть татарською, назвою — Ташань. Весною вона скресає, і тоді селяни б'ють ломами кригу, щоб не знесло ветхого місточка; літом пересихає так, що в деяких місцях її перебродять кури на сусідній хутір Залужжя і навіть там несуться, що є досі основною причиною сварок між троянівськими і залужанськими молодлицями. Батькуватись жінкам дуже зручно; вийдуть одна насупроти другої, стануть на різних берегах і, гарненько поскладавши на грудях руки, починають: «Чого це ти, Мотре, мою курку на Залужжі припинаєш? Хіба вона твоя, чи що?» — «Хай тебе колючками до землі припне! Може, птиця води напитися прийшла та й перелетіла на сю сторону, так оце я вже й винна?» — «А щоб тебе кров гаряча спила, брехухо кривошия! Що ж ти ще і відкараскуєшся, що ти моєї курки не припинала, як моя зозулястенька приволокла на лапці шманделок твоєї спідничаної пілки?» — і пішло, і пішло, що й до вечора не переслухаєш. Над річкою було дуже лунко, через те всі чули, і про кожну таку чвару знали на обох берегах.

У селі є вигін, на якому пасуться телята, свині, гуси, вівці, кози, і коли голова сільради Гнат Рева їде куди-небудь лінійкою по службових справах, то наказує кучерові, одноокому Кузьмі, розганяти їх байбарою, щоб не задавити котрогось. Є магазин, у

якому продається вакса, хомути, горілка, сіль, вила, підситки, вухналі, сковороди і крам на кофточки.

На західній околиці села, біля самого байраку, живе Йосип Вихор, по-вуличному — Йонька. Велика, вкрита соломною хата притулилася біля яру, поруч з нею хлів, ще далі, в садку, клуня — житло для горобців та голубів, що воркують під бантиною у солом'яних кошелях. Від клуні стежка круто падає в яр з холодною джерельною водою.

Сім'я в Йоньки така: старший син Гаврило — широкоплечий, біловусий здоровань, на одну ногу кульгавий (як був ще пастушком — бугай ногу потовк). Іде вулицею поміж тинами — голова то визирне, то заховається; собаки брешуть, аж з очей іскри сиплються, думають, що то він їх дратує. Середульший Федот — дрібноростий, чорненький, схожий на батька. Цей служить в Червоній Армії, добився двох кубиків, і його портрет висить на покуті поміж рушниками. І найменший — Тимко. Цей вдався не в матір, не в отця, а в проїжджого молодця. Високий, тонкий, з-під картуза чорні кучері пруть, очі гарячі, черкеські, дивляться спідлоба. Як іде селом, зустрічні дівчата полум'ям займаються. Одним словом, добрячий парубок, одна печаль серце лиже: з дитинства байстриком дражнять.

В 1920 році, після кривавої січі червоних із махновцями, пішла молода красива Уляна у яр по воду. Бачить — звівся з бур'яну чоловік, хотів щось сказати та й знову повалився в траву. Підбігла до нього Уляна, аж то червоний боєць: лице в крові — очей не видно, ліва нога шаблею порубана, видно, лежачого сікли. Простяг до неї руки, благає: «Візьми мене, молодиче, звідси, загину я тут». Обняла його Уляна за спину поміцніше та й повела геть від смерті...

Відлежувався боєць на горищі. А щоб діти про нього не довідалися та не розтеленькали по селу, спровадила їх Уляна до своєї матері.

Через півтора року повернувся додому Йосип, якого червоні брали в обоз, гульк — а в колисці тугенький, мов гарбузик, хлопчик гойдається, ніжками на Йоньку свариться.

Місяць ходив Йонька як хмара грозова. Вночі пробирався до хатинки, де жила Уляна з байстрам, щипав її за груди так, що капало молоко на сорочку, допитував, хто сплюндрував дім, але вона мовчала. Тоді він закривав подушкою рот і люто бив кулаками під серце. Від тих побоїв поволі тьмарилася її здорова сільська краса, тверде тіло обм'якало і в очах згасала жага кохання. Йосип на все життя затамував на неї злобу, по-звірячому нена-

якому продається вакса, хомути, горілка, сіль, вила, підситки, вухналі, сковороди і крам на кофточки.

На західній околиці села, біля самого байраку, живе Йосип Вихор, по-вуличному — Йонька. Велика, вкрита соломною хата притулилася біля яру, поруч з нею хлів, ще далі, в садку, клуня — житло для горобців та голубів, що воркують під бантиною у солом'яних кошелях. Від клуні стежка круто падає в яр з холодною джерельною водою.

Сім'я в Йоньки така: старший син Гаврило — широкоплечий, біловусий здоровань, на одну ногу кульгавий (як був ще пастушком — бугай ногу потовк). Іде вулицею поміж тинами — голова то визирне, то заховається; собаки брешуть, аж з очей іскри сиплються, думають, що то він їх дратує. Середульший Федот — дрібноростий, чорненький, схожий на батька. Цей служить в Червоній Армії, добився двох кубиків, і його портрет висить на покуті поміж рушниками. І найменший — Тимко. Цей вдався не в матір, не в отця, а в проїжджого молодця. Високий, тонкий, з-під картуза чорні кучері пруть, очі гарячі, черкеські, дивляться спідлоба. Як іде селом, зустрічні дівчата полум'ям займаються. Одним словом, добрячий парубок, одна печаль серце лиже: з дитинства байстриком дражнять.

В 1920 році, після кривавої січі червоних із махновцями, пішла молода красива Уляна у яр по воду. Бачить — звівся з бур'яну чоловік, хотів щось сказати та й знову повалився в траву. Підбігла до нього Уляна, аж то червоний боєць: лице в крові — очей не видно, ліва нога шаблею порубана, видно, лежачого сікли. Простяг до неї руки, благає: «Візьми мене, молодиче, звідси, загину я тут». Обняла його Уляна за спину поміцніше та й повела геть від смерті...

Відлежувався боєць на горищі. А щоб діти про нього не довідалися та не розтеленькали по селу, спровадила їх Уляна до своєї матері.

Через півтора року повернувся додому Йосип, якого червоні брали в обоз, гульк — а в колисці тугенький, мов гарбузик, хлопчик гойдається, ніжками на Йоньку свариться.

Місяць ходив Йонька як хмара грозова. Вночі пробирався до хатинки, де жила Уляна з байстрам, щипав її за груди так, що капало молоко на сорочку, допитував, хто сплюндрував дім, але вона мовчала. Тоді він закривав подушкою рот і люто бив кулаками під серце. Від тих побоїв поволі тьмарилася її здорова сільська краса, тверде тіло обм'якало і в очах згасала жага кохання. Йосип на все життя затамував на неї злобу, по-звірячому нена-

видів Тимка. Люди де бачили, і якимось найближчий сусід Йоньки, Павло Гречаний, сказав йому на вухо: «Ти, Йонько, хлопчиська не карай і сам не печись. Чий бичок не плигав, а телятко ваше». Йонька ніби погодився, але ганьби забути не міг, вона вічно смоктала його за серце, як чорна п'явка, часто він вибухав таким гнівом, що всі домашні ходили як по струнці, чекаючи, доки перейде буря. Одному Гаврилові велися дещо спокійніше, бо він уже був чоловіком сімейним і жив на відділі по-сусідськи з батьком.

II

— Тимко, вставай! Світає вже, — розштовхувала Уляна сплячого сина, стягаючи з нього рядно.

Тимко схопився і, намацавши на жердці одягу, став хапливо зодягатися. З хатини крізь відчинені двері тоненькою смужкою пробивалося світло, спалахувало на мідних шпугах, якими була обкута скриня, що стояла у великій хаті, де спав Тимко. Парубок вийшов умиватися в заболочених чоботях, військових галіфе (подарунок від Федота), чистій полотняній сорочці, вишитій хрестиком.

— Чого ви мене так пізно збудили? — запитав він хрипким зі сну голосом, стурбовано глянувши на малесенькі вікна, за якими чорніла світанкова пільма.

— Тебе добудуєшся Менше б по вулиці тинявся. Ось ми напишемо Федотові, як ти тут розпарубкувався та розволочився.

Увійшов Йонька в облізлий заячий шапці, теплій сардачині, з якої висіло ватяне рам'я, і чоботях-бухалках, гримнув оберемком дров біля печі.

— Куди вас сьогодні? — запитав він і засмердів люлькою так, ніби в хату ввалився цілий табір циган. Сухеньке личко, заросле сивою борідкою, робило його схожим на продавця ікон.

— Їдемо орати до Вишневого хутора.

— Істнка з дому не бери. В хазяйстві знадобиться.

— А я його коли брав?

— Брав чи не брав, а слухай, що тобі кажуть. І гулі мені припини, моду яку взяв, чортова погань! Станеш?

— Чекай. Я його інакше.

Тимко поплював у руку, встюжив Дениса по спині так батоном, що кожух аж свиснув.

— Хочеш, щоб у пику дав? — обізвався з-під кожуха Денис.

— Вставай! Чого хрпеш посеред поля?

Денис звівся на ноги, почепив на плече дробовика.

видів Тимка. Люди де бачили, і якимось найближчий сусід Йоньки, Павло Гречаний, сказав йому на вухо: «Ти, Йонько, хлопчиська не карай і сам не печись. Чий бичок не плигав, а телятко ваше». Йонька ніби погодився, але ганьби забути не міг, вона вічно смоктала його за серце, як чорна п'явка, часто він вибухав таким гнівом, що всі домашні ходили як по струнці, чекаючи, доки перейде буря. Одному Гаврилові велися дещо спокійніше, бо він уже був чоловіком сімейним і жив на відділі по-сусідськи з батьком.

II

— Тимко, вставай! Світає вже, — розштовхувала Уляна сплячого сина, стягаючи з нього рядно.

Тимко схопився і, намацавши на жердці одягу, став хапливо зодягатися. З хатини крізь відчинені двері тоненькою смужкою пробивалося світло, спалахувало на мідних шпугах, якими була обкута скриня, що стояла у великій хаті, де спав Тимко. Парубок вийшов умиватися в заболочених чоботях, військових галіфе (подарунок від Федота), чистій полотняній сорочці, вишитій хрестиком.

— Чого ви мене так пізно збудили? — запитав він хрипким зі сну голосом, стурбовано глянувши на малесенькі вікна, за якими чорніла світанкова пільма.

— Тебе добудуєшся Менше б по вулиці тинявся. Ось ми напишемо Федотові, як ти тут розпарубкувався та розволочився.

Увійшов Йонька в облізлий заячий шапці, теплій сардачині, з якої висіло ватяне рам'я, і чоботях-бухалках, гримнув оберемком дров біля печі.

— Куди вас сьогодні? — запитав він і засмердів люлькою так, ніби в хату ввалився цілий табір циган. Сухеньке личко, заросле сивою борідкою, робило його схожим на продавця ікон.

— Їдемо орати до Вишневого хутора.

— Істнка з дому не бери. В хазяйстві знадобиться.

— А я його коли брав?

— Брав чи не брав, а слухай, що тобі кажуть. І гулі мені припини, моду яку взяв, чортова погань! Станеш?

— Чекай. Я його інакше.

Тимко поплював у руку, встюжив Дениса по спині так батоном, що кожух аж свиснув.

— Хочеш, щоб у пику дав? — обізвався з-під кожуха Денис.

— Вставай! Чого хрпеш посеред поля?

Денис звівся на ноги, почепив на плече дробовика.

— Зайців не бачили? — запитав він, обзираючи поле сонними очима.

— Бачили. Набурили тобі на кожух і побігли далі, — зарего-тав Марко.

Денис на те кепкування не звертав уваги. Для того, щоб його розгнівати, треба ширяти розпеченим дроттям у живіт.

До Вишневого хутора прибули, як зійшло сонце. Марко кинувся запрягати до плуга биків, заохкав, як бублешниця на ярмарку:

— Торбу з харчами загубили! А бий тебе сила божа! Що мені мати скажуть? Новісінька торба з матиного рукава від сорочки, ще й калиною вишита. Що його робити?

— Задери піджак та постьобай себе батогом, — сміючись, радив Тимко. — Ну, гони биків, чого рота роззявив? До півдня з тобою тут монятися буду, чи що?

Орали двома парами биків. Першою — Тимко з Марком, а другою — Охрім Горобець із Денисом. Тимко із своїм погоничем першу борозну пройшов спокійно. Охрім із Денисом ніяк не могли спрацюватися. Бички були молоді, нетямуші. Денис їх тяг «соб», а вони вернули «цабе». До того ж Денис поганяв їх у вивернутому наверх вовною кожусі (бризкав якраз невеличкий дощик) і з дробовиком за плечима. Глянеш на нього, не тільки бикам, а й людині страшно. За плугом дріботів маленький, хирлявий Охрім з обмотаною рушником шиєю, хрипів, повиснувши на чепігах:

— Скинь оте руззо, ради бога. Хіба з ти не бацис, со бицки тебе бояться, як зарізяки?

— А куди я його подіну?

— Давай узе я носитиму, хай ти скажишся! Охрім чіпляє гаківницю за спину, і вони знову рушають степом з погейкуванням та покрикуванням. Зранку захмарило і довго сіяло на землю холодну, дрібну мжу, потім повіяв з Акерманщини вітер, розчистив небо, і на поля бризнуло сонце. Запарувала рілля, тьмяно заблищали на сонці одвернуті лемешами скиби землі. З дощової мряки виринув Вишневий хутір — з два десятки мазанок із зеленими від моху стріхами. Сонце пригрівало сильніше, земля дихала вільготніше, із голубого неба долітав повний жалю журавлиний трубний клич, який то гучнів, то завмирав, танучи в голубій безвісті. Тимко, налягаючи руками на чепіги, часто задирав голову, проводжав даленіючі косинці журавлів, і тихий смуток облягав його серце. Він часто курих і майже не розмовляв з Марком, який, проте, не зважав на замрію свого товариша,

— Зайців не бачили? — запитав він, обзираючи поле сонними очима.

— Бачили. Набурили тобі на кожух і побігли далі, — зарего-тав Марко.

Денис на те кепкування не звертав уваги. Для того, щоб його розгнівати, треба ширяти розпеченим дроттям у живіт.

До Вишневого хутора прибули, як зійшло сонце. Марко кинувся запрягати до плуга биків, заохкав, як бублешниця на ярмарку:

— Торбу з харчами загубили! А бий тебе сила божа! Що мені мати скажуть? Новісінька торба з матиного рукава від сорочки, ще й калиною вишита. Що його робити?

— Задери піджак та постьобай себе батогом, — сміючись, радив Тимко. — Ну, гони биків, чого рота роззявив? До півдня з тобою тут монятися буду, чи що?

Орали двома парами биків. Першою — Тимко з Марком, а другою — Охрім Горобець із Денисом. Тимко із своїм погоничем першу борозну пройшов спокійно. Охрім із Денисом ніяк не могли спрацюватися. Бички були молоді, нетямуші. Денис їх тяг «соб», а вони вернули «цабе». До того ж Денис поганяв їх у вивернутому наверх вовною кожусі (бризкав якраз невеличкий дощик) і з дробовиком за плечима. Глянеш на нього, не тільки бикам, а й людині страшно. За плугом дріботів маленький, хирлявий Охрім з обмотаною рушником шиєю, хрипів, повиснувши на чепігах:

— Скинь оте руззо, ради бога. Хіба з ти не бацис, со бицки тебе бояться, як зарізяки?

— А куди я його подіну?

— Давай узе я носитиму, хай ти скажишся! Охрім чіпляє гаківницю за спину, і вони знову рушають степом з погейкуванням та покрикуванням. Зранку захмарило і довго сіяло на землю холодну, дрібну мжу, потім повіяв з Акерманщини вітер, розчистив небо, і на поля бризнуло сонце. Запарувала рілля, тьмяно заблищали на сонці одвернуті лемешами скиби землі. З дощової мряки виринув Вишневий хутір — з два десятки мазанок із зеленими від моху стріхами. Сонце пригрівало сильніше, земля дихала вільготніше, із голубого неба долітав повний жалю журавлиний трубний клич, який то гучнів, то завмирав, танучи в голубій безвісті. Тимко, налягаючи руками на чепіги, часто задирав голову, проводжав даленіючі косинці журавлів, і тихий смуток облягав його серце. Він часто курих і майже не розмовляв з Марком, який, проте, не зважав на замрію свого товариша,

а витриндикував та винашувався біля бичків, як на весіллі або якому грищі. Тимко, журливо посміхаючись, з любов'ю дивився на свого веселого товариша, підганяв його незлостиво :

— Давай, давай, а то прийде дядько Прокіп, він нам за таку оранку наламає хвоста.

— А чого нам його боятися? Він трохи зрідні, — не падав духом Марко, натякаючи на те, що Прокіп — майбутній Тимків тесть.

Так пережартовуючись, пройшли ще декілька гін. На останньому заході перед обідом Марко тпрукнув на воли, показав вишневим пужалом на дорогу і так розвеселився, що ноги аж затрусилися до танцю.

— Глянь! Дівчат ціла кагала.

На шляху стояла машина, і з неї з гамором та сміхом виплигували дівчата, що приїхали розкидати гній на бурячищі.

— По-сусідськи з такими цесарками небагато напрацюєш, — горював Марко. — Будеш крутитися сюди та туди, як бляшаний півень на хаті.

Тимко нічого не відповів. Швидко пробіг очима по строкатій юрбі дівчат, когось шукаючи; раптом густі брови його, над якими блищали крапельки поту, майнули вгору і так застигли на деяку мить, потім він опустив їх, одвернувся і став дивитися собі під ноги, ідучи за плугом. Дівчата наближались, і все ясніше та голосніше чулися їхні голоси та сміх, шелест сухого бадилля. Вони підійшли вже зовсім близько, і Тимко не міг дивитися тільки собі під ноги, а підвів очі і зараз же побачив запнуту в теплу шаль дівчину, котра пройшла мимо своєю швидкою і широкою ступою, не сказавши навіть «здрастуйте».

В її пружинистих рухах відчувалося щось нервово і пристрасне. Лице було сумним і зосередженим. Під припухлими віями блищали сині, як мідний купорос, очі. Пройшовши мимо Тимка, дівчина зупинилася і стала розмовляти із своєю подругою і, мабуть, сказала їй щось дошкульне й смішне, і це сказане, безсумнівно, відносилось до Тимка, бо та глянула на парубка і зареготала на все горло, від чого кругловиде обличчя її зробилося червоним і тугим, мов редька. Потім вона схопила грудку і шпурнула на орачів.

— Свого батька по лисині! — порадив Марко, ховаючись за воли.

— Знай своє діло. Чого зв'язуєшся? — похмуро буркнув від плуга Тимко.

— Не можу я, брате, коли отакі товстонижечка поряд.

а витриндикував та винашувався біля бичків, як на весіллі або якому грищі. Тимко, журливо посміхаючись, з любов'ю дивився на свого веселого товариша, підганяв його незлостиво :

— Давай, давай, а то прийде дядько Прокіп, він нам за таку оранку наламає хвоста.

— А чого нам його боятися? Він трохи зрідні, — не падав духом Марко, натякаючи на те, що Прокіп — майбутній Тимків тесть.

Так пережартовуючись, пройшли ще декілька гін. На останньому заході перед обідом Марко тпрукнув на воли, показав вишневим пужалом на дорогу і так розвеселився, що ноги аж затрусилися до танцю.

— Глянь! Дівчат ціла кагала.

На шляху стояла машина, і з неї з гамором та сміхом виплигували дівчата, що приїхали розкидати гній на бурячищі.

— По-сусідськи з такими цесарками небагато напрацюєш, — горював Марко. — Будеш крутитися сюди та туди, як бляшаний півень на хаті.

Тимко нічого не відповів. Швидко пробіг очима по строкатій юрбі дівчат, когось шукаючи; раптом густі брови його, над якими блищали крапельки поту, майнули вгору і так застигли на деяку мить, потім він опустив їх, одвернувся і став дивитися собі під ноги, ідучи за плугом. Дівчата наближались, і все ясніше та голосніше чулися їхні голоси та сміх, шелест сухого бадилля. Вони підійшли вже зовсім близько, і Тимко не міг дивитися тільки собі під ноги, а підвів очі і зараз же побачив запнуту в теплу шаль дівчину, котра пройшла мимо своєю швидкою і широкою ступою, не сказавши навіть «здрастуйте».

В її пружинистих рухах відчувалося щось нервово і пристрасне. Лице було сумним і зосередженим. Під припухлими віями блищали сині, як мідний купорос, очі. Пройшовши мимо Тимка, дівчина зупинилася і стала розмовляти із своєю подругою і, мабуть, сказала їй щось дошкульне й смішне, і це сказане, безсумнівно, відносилось до Тимка, бо та глянула на парубка і зареготала на все горло, від чого кругловиде обличчя її зробилося червоним і тугим, мов редька. Потім вона схопила грудку і шпурнула на орачів.

— Свого батька по лисині! — порадив Марко, ховаючись за воли.

— Знай своє діло. Чого зв'язуєшся? — похмуро буркнув від плуга Тимко.

— Не можу я, брате, коли отакі товстонижечка поряд.

— Подрочись по степу, може, втихомиришся.

— Хай йому грець! Ще іржати стану.

Опівдні зробилося зовсім тепло. Дівчата палили торішне бур'яниння, і пахучий димок слався степом. Від борозни повівало гіркими корінцями і розпареним душком землі. Тимко роздягся і ходив за плугом у одній сорочці та босий, на козирку його військового кашкета виблискувало сонце, іноді він підводив од борозни очі і дивився на Орися, що розкидала вилами гній, і серце його неспокійно стискувалося. Чого це вона надулася? Позавчора сиділи під вербами, все було добре, а сьогодні полум'ям дихає. Може, справді із Сергієм знюхалася? При цій думці кров ударила йому в голову, і він, не знаючи, куди подіти зло, що по волі заливає його, напався на Марка, що той буцімто погано ганяє волів. Коли ж Тимко побачив, що Орися і Ганна, взявши відро, пішли до степового озеречка по воду, то зупинився і наказав Маркові випрягати биків, хоч до обіду ще можна було разів зо два обійти гони.

— Чого так рано? — здивувався Марко. — Охрім з Денисом ще орють.

— Не твоє діло.

Марко зняв з волів ярмо, хитрувато посміхнувся:

— Може, і мене із собою візьмеш? Ганнуся ж із нею пішла.

— Двох котів у мішок саджати не можна — покусаються.

Тимко взяв у руки батіг і, топкаючись по ріллі босими сильними ногами, що біля щиколоток були перев'язані поворозками від галіфе, погнав волів до водопою. Спускаючись по схилу в яр, зустрів дівчат, що несли відро води, збив на потилицю картуз; смолісті кучері вивалилися на високий лоб.

— Може, підсобити? Га?

— Самі справимось.

Дівчата пройшли, не зупиняючись, вони теж були пороздягані, і товста, туго заплетена коса Орисі непо-рушно лежала в спинному рівчаку, червону ситцеву блузку ворушив вітерець, вузенька боса ступня залишала на ріллі глибокі сліди.

— Орися! Пожди трохи.

Вона зупинилася, щось, мабуть, сказала Ганнусі, і та, взявши відро, пішла далі, не озираючись. Орися обернулася до Тимка і стала чекати його, опустивши в землю очі. Нижня губа її, налита соком вишні, неспокійно ковзала по верхній, і було таке враження, ніби вона смокче соску. Це надавало їй обличчю вигляду дитячої вередливості.

— Подрочись по степу, може, втихомиришся.

— Хай йому грець! Ще іржати стану.

Опівдні зробилося зовсім тепло. Дівчата палили торішне бур'яниння, і пахучий димок слався степом. Від борозни повівало гіркими корінцями і розпареним душком землі. Тимко роздягся і ходив за плугом у одній сорочці та босий, на козирку його військового кашкета виблискувало сонце, іноді він підводив од борозни очі і дивився на Орися, що розкидала вилами гній, і серце його неспокійно стискувалося. Чого це вона надулася? Позавчора сиділи під вербами, все було добре, а сьогодні полум'ям дихає. Може, справді із Сергієм знюхалася? При цій думці кров ударила йому в голову, і він, не знаючи, куди подіти зло, що по волі заливає його, напався на Марка, що той буцімто погано ганяє волів. Коли ж Тимко побачив, що Орися і Ганна, взявши відро, пішли до степового озеречка по воду, то зупинився і наказав Маркові випрягати биків, хоч до обіду ще можна було разів зо два обійти гони.

— Чого так рано? — здивувався Марко. — Охрім з Денисом ще орють.

— Не твоє діло.

Марко зняв з волів ярмо, хитрувато посміхнувся:

— Може, і мене із собою візьмеш? Ганнуся ж із нею пішла.

— Двох котів у мішок саджати не можна — покусаються.

Тимко взяв у руки батіг і, топкаючись по ріллі босими сильними ногами, що біля щиколоток були перев'язані поворозками від галіфе, погнав волів до водопою. Спускаючись по схилу в яр, зустрів дівчат, що несли відро води, збив на потилицю картуз; смолісті кучері вивалилися на високий лоб.

— Може, підсобити? Га?

— Самі справимось.

Дівчата пройшли, не зупиняючись, вони теж були пороздягані, і товста, туго заплетена коса Орисі непо-рушно лежала в спинному рівчаку, червону ситцеву блузку ворушив вітерець, вузенька боса ступня залишала на ріллі глибокі сліди.

— Орися! Пожди трохи.

Вона зупинилася, щось, мабуть, сказала Ганнусі, і та, взявши відро, пішла далі, не озираючись. Орися обернулася до Тимка і стала чекати його, опустивши в землю очі. Нижня губа її, налита соком вишні, неспокійно ковзала по верхній, і було таке враження, ніби вона смокче соску. Це надавало їй обличчю вигляду дитячої вередливості.